

УДК 330.142

Тульчинська С.О., Костюнік О.В.

ЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ВИБОРУ ДЕРЖАВИ

У статті досліджено існуючі підходи до визначення сутності поняття «інтелектуальний капітал». Встановлено, що існує зв'язок між розвитком людського та інтелектуального капіталу з тенденціями розвитку постіндустріального суспільства із визначальною роллю людини у виробничих процесах. Запропоновано визначення «інтелектуальний капітал» на рівні мезо-рівні та особистості. Доведена необхідність диференціювати поняття «інтелектуальний капітал» та «інтелектуальний потенціал»

Ключеві слова: людський капітал, інтелектуальний капітал, економіка знань, ресурси, потенціал.

В статье исследованы существующие подходы к определению сущности понятия «интеллектуальный капитал». Установлено, что существует связь между развитием человеческого и интеллектуального капитала с тенденциями развития постиндустриального общества с определяющей ролью человека в производственных процессах. Предложено определение понятия «интеллектуальный капитал» на мезо уровне и уровне личности. Доказана необходимость дифференцировать понятия «интеллектуальный капитал» и «интеллектуальный потенциал».

Ключевые слова: человеческий капитал, интеллектуальный капитал, экономика знаний, ресурсы, потенциал.

Вступ. Для становлення економіки знань великого значення набуває розвиток інтелектуального капіталу. Незважаючи на те, що теорії людського та інтелектуального капіталу існують вже багато років, дотепер сутність інтелектуального капіталу та його значення в умовах становлення економіки знань залишаються дискусійними питаннями.

Аналіз основних досліджень. Якщо розглядати концепції постіндустріального суспільства, то подоланню традиційних поглядів на капітал як певне однорідне явище, представлене виключно речовими об'єктами, посприяла теорія людського капіталу, викладена у працях Г. Беккера, Т. Шульца, Ф. Махлупа та інших дослідників.

Теорію людського капіталу можна правомірно вважати закономірним етапом на шляху формування теорії інтелектуального капіталу, її методологічною основою. Вчені заходу Е. Брукінг, Дж. Гелбрейт, Л. Едвінссон, М. Кастельс, М. Мелоун, Т. Сакайя, Т. Стюарт, О. Тоффлер, М. Янг та інші у своїх працях безпосередньо пов'язували проблематику людського та інтелектуального капіталу з тенденціями розвитку постіндустріального суспільства, із визначальною роллю людини у виробничих процесах. Сукупність знань, умінь, виробничих навичок, досвіду та мотивації, невід'ємних від кожного індивіда, кваліфікувалися ними як людський капітал.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій відносно сутності понять «людський капітал» та «інтелектуальний капітал», їх тлумачення та значення відносно розвитку економіки знань запишаються досі дискусійними.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування підходів до визначення сутності поняття «інтелектуальний капітал» як на мікро- так і на мезо- рівні та встановлення значення інтелектуального капіталу у розвитку економіки знань в умовах інтеграційного вибору держави.

Результати дослідження. Наукову категорію «інтелектуальний капітал» було впроваджено в обіг Дж. Гелбрейтом у 1969 р., а визнаними першопрохідними його вивчення й обґрунтування вважаються Л. Едвінссон і М. Мелоун. Теорія людського капіталу обмежується аналізом знань і умінь, втілених у людині, а теорія інтелектуального капіталу демонструє значно ширший погляд на знання як ядро інтелектуального капіталу, включаючи не тільки знання індивіда, але й наукові знання, об'єктивовані у нових технологіях, методах виробництва, програмному забезпеченні, базах даних тощо. Названі обставини дають підставу вітчизняним та зарубіжним дослідникам виникнення теорії інтелектуального капіталу і в цілому інтелектуалізації економічних відносин вважати цю теорію цілком закономірним результатом розвитку науки і технологій, глибокого проникнення їх у виробництво і безпосередньо пов'язаних з процесами становлення постіндустріального суспільства. Спроби усвідомлення особливостей і специфіки інтелектуального капіталу як одного із вирішальних факторів в умовах становлення економіки знань та інтеграційного вибору держави зумовлюються рядом обставин.

По-перше, на сучасному етапі, коли на зміну традиційній має прийти економіка знань, докорінно змінюється ставлення до наукових знань та головної продуктивної сили суспільства - людини інтелектуальної праці. Це означає, що виникає безпосередня залежність ефективності виробництва життєвих благ від якісних параметрів використовуваного людського капіталу, від рівня знань кожної особистості - володаря такого капіталу. Саме тому теорія інтелектуального капіталу є однією серед тих, які визначають концептуальні основи економічної поведінки індивіда.

По-друге, знання, наука, інноваційні технології як впродовж останніх Десятиліть минулого століття так і на сучасному етапі стали головним Джерелом зростання провідних економічно розвинутих країн світу. У даний час наукова економічна категорія «інтелектуальний капітал» є широко вживаною дослідниками. Разом з тим вона залишається досить складною і неоднозначною, що, в свою чергу, зумовило появу низки недоліків в обґрунтуванні системи оцінки та обліку інтелектуального капіталу і механізмів управління ним на макро-, мезо- та мікрорівнях. Науковці [3, с. 69; 4] пояснюють серйозну складність оцінки інтелектуального капіталу його

«невідчутною сутністю», яка не відповідає існуючим стандартам оцінки матеріальних благ та призводить до труднощів вартісного виміру. Незважаючи на те, що інтелектуальний капітал у наш час та в економіці знань буде визначати інноваційний розвиток, охоплюючи всю матеріальну і фінансову структуру економіки, поки що проблеми його суті, структури і факторів формування досліджені недостатньо, враховуючи напрями, що стосуються не тільки економічних аспектів, але й соціально-правових та етичних відносин, на які значний вплив справляє диференціація та наявність регіональних відмінностей. Як наслідок відмічених тенденцій досі актуальним залишається визначення терміну «інтелектуальний капітал» відносно нових умов організації економічного простору регіонів, розширення меж міжрегіонального співробітництва та вдосконалення форм взаємодії підприємств різних галузей. Вітчизняні дослідники неодноразово корегували та доповнювали визначення інтелектуального капіталу в умовах інтеграційного вибору держави та в контекст ідентифікації економіки знань. Академік В. Геєць вважає інтелектуальним капіталом сукупність знань усіх працівників, які забезпечують конкурентоспроможність організації зокрема і держави в цілому. Причому, він підкреслює, «одержання різного роду технологічних і організаційних переваг над конкурентами - це основна функція інтелектуального капіталу» [5, с. 189]. Томас Стюарт також акцентує увагу на здатності інтелектуального капіталу забезпечувати конкурентоспроможність компанії. Його суть - «це інтелектуальний матеріал, що включає у себе знання, досвід, інформацію та інтелектуальну власність і бере участь у створенні вартості. Цю колективну розумову енергію важко виявити, а ще важче нею управляти» [6, с. 12].

Економісти Л. Баластрик, Н. Васильчинко і О. Кендюхов пропонують визначення інтелектуального капіталу як «здатності створювати нову вартість, інтелектуальні ресурси підприємства, представлені людськими і машинними інтелектами, а також інтелектуальними продуктами, створеними ним самостійно або залученими зі сторони засобами формування нової вартості» [1, с. 2:64; 2, с. 41]. Якщо носій інтелектуального капіталу стає суб'єктом трудових відносин, тоді відбувається перехід із категорії ресурсів у категорію факторів виробництва, з потенціалу - у капітал. На нашу думку, слід диференціювати поняття інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал, який є засобом створення нової вартості. Інтелектуальний потенціал необхідно розглядати як можливості для інтелектуальних ресурсів. Однак на відміну від інтелектуального капіталу ці можливості можуть залишатися нереалізованими. Інтелектуальний капітал становить тільки частку інтелектуального потенціалу, яка ефективно використовується в соціально-економічному розвитку регіону, тобто здатна створювати нову вартість або приносити додатковий прибуток. Якщо узагальнити викладене, то стане зрозумілим, що інтелектуальний потенціал характеризує можливості росту

інтелектуального капіталу. З цього випливає ще один висновок, згідно з яким важливим пріоритетом регіонів є створення умов і механізмів перетворення інтелектуального потенціалу в капітал.

Висновки. Отже, на наш погляд, на рівні особистості інтелектуальний капітал можна розглядати як нагромаджений працівником та сформований на основі інвестицій в особистість в процесі освіти, професійної підготовки, перепідготовки або практичного досвіду запас інформації, знань, творчих здібностей, який за умов включення в процес суспільного відтворення зумовлює створення інтелектуального продукту в регіонах та розвиток інтелектуально-інноваційної системи регіонів в умовах інтеграційного вибору держави, що сприяє інноваційним перетворенням на всіх рівнях і забезпечує його власнику певний дохід. Необхідно зауважити, що на мезо- та макрорівні інтелектуальний капіталі представляє собою сукупність особистих здібностей, реалізація яких зумовлює можливість формування конкурентних інноваційних переваг регіонів за допомогою якісного оновлення виробництва, реформування ринку праці та відносин інтелектуальної власності, а також вдосконалення форм міжрегіональної співпраці. На його формування впливають природно-ресурсний та економічний потенціал регіонів, регіональні програми розвитку соціальної сфери, демографічна ситуація¹ в регіоні, структура попиту на робочу силу, направленість регіональної освітньої політики тощо.

Список використаних джерел:

1. *Баластрик ії. О.* Структурні особливості інтелектуального капіталу [Текст] / *Л. О. Баластрик, Н. В. Васильченко* // 36. наук. пр. Теорії мікромакроекономіки. Вип 18. - К.: АМУ, 2005. -С. 263-269.
2. *Кендюхоа О. В.* Інтелектуальний капітал підприємства: методологія формування механізму управління: Монографія [Текст] / *О. В. Кендюхов.* - Донецьк: ДонІКП, 2006.-307 с ' '
3. *Терехов С. П.* Значение общественной оценки интеллектуального Капитала [Текст] / *С. П Терехов* // Вопросы экономических наук. - 2006. - № 6. - С. 69-72.
4. *Тульчинська С. О.* Знання як фактор розвитку інтелектуально-інноваційної економіки [Текст] / *С. О. Тульчинська* // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер. «Перспективи розвитку ринку науково-технічної продукції України та країн Африки»: Тези доповідей та інформаційні матеріали. - К.: Українським інститут Рйуково-технічної і економічної інформації. 2007. - С. 53-55.
5. Україна у вимірі економіки знань [Текст] / [за ред. акад. ПАН України *Н.М. Іейця*]. - К.: Основа. 2006. - 592 с.
6. *Stewart T. A.* Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations / *T. A. jBtewart.* N.Y.-L.: Doubleday / Currency, 1997.-p. 278.

VALUE INTELLECTUAL CAPITAL IN ECONOMIC DEVELOPMENT KNOWLEDGE IN TERMS OF INTEGRATION STATE SELECTION

In the article the existing approaches to defining; the essence of "intellectual capital". Established a link between the development of human and intellectual capital with the trend of post-industrial society, from defining the role of man in production processes. A definition of "intellectual capital" on a personal level and meso-level. The necessity to differentiate the concept of "intellectual capital" and "intellectual capacity".

For becoming a knowledge economy great importance is the development of intellectual capital. Despite the large number of publications regarding the essence of the concepts of "human capital" and "intellectual capital", their interpretation and relative importance of the knowledge economy are still debatable.

The article aims to clarify approaches to defining the essence of the concept of "intellectual capital" as the micro and the meso-level and set the value of intellectual capital in the development of the knowledge economy in terms of the integration selection state.

Attempts awareness and specific characteristics of intellectual capital as one of the decisive factors in conditions of the knowledge economy and the integration of the state are determined by selecting a number of circumstances.

First, at the present stage, when the change has come traditional knowledge economy, radically changing attitude to scientific knowledge and the main productive forces of society - human intellectual work. This means that there is a direct correlation efficiency benefits of living quality parameters used human capital, the level of knowledge of each person - the owner of the capital. That is why the theory of intellectual capital is one of those that define the conceptual basis of the economic behavior of the individual.

Secondly, knowledge, science and technology innovation as in the last decades of the last century and at present has become the main source of growth in major industrialized countries.

Therefore, it should be noted that at the meso and macro level intellectual capital is a combination of personal abilities, realization of which leads to the possibility of creating competitive advantages of innovative regions through qualitative modernization of production, reforming the labor market and of intellectual property, and improved forms of interregional cooperation. At its formation affecting natural resources and economic potential of regions, regional programs of social, demographic situation in the region, the structure of labor demand, the regional orientation of educational policies and so on.

Keywords: human capital, intellectual capital, knowledge economy, resources potential.